

În general, datele privind acest domeniu sînt foarte puține și majoritatea lor sînt indirecte, adică ele pot fi deduse prin interpretarea observațiilor arheologice minuțioase și a materialelor scoase la iveală în cursul săpăturilor. Toate acestea fiind, de regulă, comparate, cel puțin în parte, cu datele oferite de studiile etnografice privitoare la diferite comunități (de pe alte continente), aflate pe trepte joase de dezvoltare.

Un timp și în arheologia noastră s-a manifestat tendința de a aplica mecanic învățătura clasicilor marxismului, pornindu-se de la ideea că fiecare epocă din istoria străveche a fost caracterizată prin un anume fel unitar de organizare socială. În realitatea istorică, bazată pe observații clare, se constată că situația a fost deosebită, de la zonă la zonă, de la perioadă la perioadă, și de aici concluzia general valabilă că problemele organizării sociale se cuvin studiate diferențiat pentru fiecare zonă în parte, în funcție de condițiile specifice locale și evident de contextul cultural mai larg.

Aplicînd aceste principii la situația complexului de la Radovanu vom încerca, prin interpretarea datelor, să ajungem la unele concluzii valabile, atît pentru comunitățile studiate, cît și pentru acelea din faza de tranziție, situate în zona din sudul Munteniei.

Conform unei păreri mai vechi comunitățile din epoca neolitică ar fi fost organizate numai în familii pereche, ceea ce ar face posibil ca membrii perechii să se poată schimba, fără prea mare dificultate. O astfel de concepție era admisă atîta timp cît în cercetarea noastră arheologică așezările neolitice erau studiate mai mult prin sondaje. În ultimul sfert de veac de cînd s-a început studierea diferitelor așezări neolitice prin dezvelirea în întregime s-a creat posibilitatea de a interpreta lucrurile în alt chip. După părerea noastră, concepția menționată (a familiei pereche neolitice), pentru perioada dată nu se potrivește situației din cadrul comunităților corespunzătoare așezării niv. 2 de la Radovanu. Așezarea era alcătuită din 12 locuințe (construite prin efortul comun al tuturor membrilor comunității), alăturate, paralele, dispuse în două șiruri riguros simetrice (după o regulă impusă de obiceiurile comunității). Fiecare locuință avea cîte o singură încăpere de circa $7 \times 3,5$ m și amenajările interioare similare. Menționăm, în special, existența cîte unui singur cuptor. Din cele relatate reiese, clar, că în fiecare locuință viețuia cîte o singură familie cu un număr destul de mic de membri. Datele furnizate de etnografie indică cifre variînd între 5 și 8 membri pentru o familie. În cazul analizat, am înclină — ținînd seama de suprafața restrînsă a locuinței — să credem că este vorba mai curînd de familii compuse din cîte 5 membri, deci, de regulă, perechea plus aproximativ 3 copii. În condițiile în care fiecare familie viețuia într-o locuință separată, cu toate amenajările necesare, cu reguli conforme obiceiurilor specifice strict, respectate de toți membrii comunității (în caz contrar puteau interveni măsuri coercitive de caracter economic, deoarece o parte importantă din hrană — anume rezervele de grîne — era asigurată prin intermediul comunității) nu credem că mai poate fi vorba de familie pereche, propriu zisă, ci acea treaptă fusese depășită și se desfășura procesul de trecere, tot mai accentuată, la familia monogamă.

Spre deosebire de cercetările mai vechi, prin săpăturile de la Radovanu, pentru prima oară în țara noastră, prin dezvelirea în întregime a celor trei așezări, toate datînd din aceeași perioadă, s-a creat posibilitatea de a se cunoaște, cu aproximație, numărul

indivizilor din cadrul comunităților și, ceea ce este mai important, evoluția numerică a lor de la etapă la etapă și mai cu seamă transformările suferite de planul general al așezărilor, care oglindesc, în principal, schimbările de ordin social economic din cadrul comunităților fazei de tranziție la cultura Gumelnița, din zona dată.

În stadiul actual al cercetărilor, sîntem în măsură să semnalăm, că în așezările studiate de la Radovanu au viețuit comunități al căror număr de indivizi prezintă o variabilitate destul de mare. Dacă în așezarea corespunzătoare nivelului 3 au trăit maximum 15 indivizi, în așezarea următoare nu prea depărtată în timp (stratul dintre ele fiind de numai 0,20—0,25 m grosime) numărul locuitorilor a fost de cîteva ori mai mare, iar în ultima așezare el a crescut, în continuare, dacă avem în vedere și pe locuitorii din zona joasă a așezării.

Considerăm ca fiind mai importante și mai interesante, din punctul de vedere al organizării social economice, schimbările survenite în planul general al așezărilor. În așezarea nivelului 3 locuințele erau într-un singur șir simetric, iar în așezarea nivelului 2 erau dispuse pe două șiruri paralele simetrice. După părerea noastră, un astfel de plan general oglindește faptul că în cadrul comunității era o coeziune strînsă și evident că activitatea economică respectiv cultivarea plantelor și creșterea vitelor se făceau în comun, prin efortul tuturor membrilor ei, tot așa și produsele realizate erau împărțite după reguli precise.

Spre deosebire de așezările amintite, în cea corespunzătoare nivelului 1 distanțată destul de mult în timp de așezarea nivelului 2, fapt oglindit de stratul de pămînt de circa 0,80 m grosime, dintre ele — planul general a fost cu totul altul. Locuințele, în loc să fie dispuse în șiruri ca în celelalte așezări descrise, au fost în grupuri de cîte 2—4 cu orientări felurite și la intervale inegale, ceea ce reflectă, credem, anumite modificări din domeniul organizării social-economice, anume începutul destrămării, din punct de vedere economic a comunității, cu urmarea firească din domeniul social, începutul destrămării comunităților gentilice în grupuri de familii. Considerăm că aceste grupuri reprezintă premisele viitoarelor mari familii patriarhale.

Prin formarea grupurilor de familii a început să sufere activitatea economică a colectivității și respectiv coeziunea ei. La Radovanu, în așezarea avută în vedere, semnalăm și existența unei construcții anexe de mici dimensiuni fără nici o amenajare interioară, îngustă, care ar putea servi drept hambar pentru unul din grupurile de locuințe.

Nu pare lipsit de semnificație faptul că așezarea nivelului 3 era alcătuită din 2 locuințe, respectiv 2 familii, iar cea a nivelului 2 era formată din 12 locuințe, avînd deci 12 familii. Gruparea locuințelor, cîte șase într-un șir, ar putea oglindi un anumit mod de organizare a comunităților fazei. Fiecare din aceste grupuri de șase familii reprezentînd, poate, pe componenții a ceea ce se cunoaște în etnografie sub denumirea de frătrie. Este vorba de o ipoteză de lucru, care va trebui aprofundată.

Principalele munci erau făcute pe ogoarele situate la o anumită distanță de așezare. Progresele realizate în domeniul cultivării, adică trecerea la folosirea unui fel de plug cu tracțiune animală a avut drept consecință firească trecerea muncilor agricole principale, tot mai mult în grija bărbaților, femeile rămînînd să se îngrijească, mai ales, de treburile casnice.

De altfel, schimbările calitative din domeniul activităților economice sînt oglindite și de alte fapte, indicînd începuturi de „specializare”. În cazul așezărilor de la Radovanu, de exemplu, în privința țesutului. Este însă de presupus că procesul a afectat și alte domenii. Ne gîndim că negăsind pe întinsul așezărilor cercetate nici o urmă din care să rezultă că în cuprinsul lor se realizau vasele de lut ars, este de presupus existența unui fel de „atelier” de olărie undeva în preajma așezării, probabil, în vale, mai aproape

de apă. Tot așa descoperirea, în ultima așezare, a unui vîrf triunghiular de suliță, lucrat cu deosebită grijă din silex, ne face să considerăm că și astfel de piese erau lucrate în anume așezări, în apropierea zăcămintelor de silex, de oameni specializați și apoi erau răspîndite, pe calea schimburilor dintre comunități, la anumite distanțe.

Remarcăm că în cele trei așezări cercetate nici o locuință nu are dimensiuni deosebite, tot așa nu se observă nici o amenajare în plus. Menționăm numai locuința cu pereții pictați. Toate celelalte sînt asemănătoare, faptul desigur oglindește deplina egalitate dintre toți membrii adulți ai comunităților. De altfel, aceeași concluzie rezultă și din cercetarea necropolei. Nici unul din mormintele studiate nu are inventar deosebit sau alte amenajări în plus. Numărul mic al mormintelor cercetate, răzlețe, nu permite să precizăm dacă ele erau grupate pe familii.

În lucrările mai vechi se considera că în sinul comunităților neolitice relațiile erau de caracter matriarhal. Datele expuse mai sus sînt credem suficiente să susținem că în condițiile așezărilor de la Radovanu, cînd se cereau eforturi, tot mai mari, în vederea cultivării plantelor și altor ocupații, rolul activității economice al bărbaților crescuse considerabil, iar vechile relații de caracter matriarhal nu se mai puteau menține.

De asemenea, credem că în perioada dată, în condițiile specifice unor comunități bine închegate, dintr-un anumit număr de familii, fiecare trăind într-o locuință deosebită, filiația nu se mai socotea pe linie maternă, ci se trecuse la filiația patrilineară.